

HESAPLARI KESİN HÜKME BAĞLAMAKLA GÖREVLİ SAYIŞTAY'IN YARGISAL KİMLİĞİ

*Dr. Abdullah UZ**

I. GİRİŞ

Bilindiği gibi Sayıştayların belirleyici özelliği yüksek denetim kurumu olmalarıdır. Ancak denetimler sırasında, mali iş ve işlemler üzerinde yasalara aykırı birtakım uygulamalar tespit edildiğinde bunların Sayıştay tarafından hükme bağlanması, Sayıştaya farklı bir fonksiyon daha yüklemektedir ki, bu yönüyle Sayıştaylar, bir denetim kurumu olma yanında bir de hesap mahkemesi kimliği kazanmaktadır.

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında bazı ülkelerde Sayıştaylara yargı yetkisi verilirken, diğer ülkelerde bu tür bir yetkinin söz konusu olmadığı gözlenmektedir. Nitekim Almanya, İngiltere, Hollanda ve Luxemburg Sayıştaylarının yargı yetkisi olmadığı halde, Fransa¹, Belçika, İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi bazı Kıta Avrupası ülkelerinde Sayıştayların yargı yetkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda; İtalya, İspanya, Portekiz Sayıştaylarında üyeler yargıç unvan ve statüsüne sahiptir. Yunanistan Sayıştayının ise 116 üyesinden 24'ü yüksek yargıç statüsündedir².

Diğer taraftan; Sayıştayların yargı yetkisinin ülkelere göre farklı yapı ve düzeylerde uygulandığı gözlenmektedir. Örneğin İspanya Sayıştay'ı ilk derece mahkemesi olarak hüküm vermekte ve İspanya Sayıştay'ı kararları

* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Hukuk Bilimleri A.B.D.

¹ Fransa'da Sayıştay başında Danıştay bulunan idari yargı düzeni içinde yer alan ita amiri, sayman gibi kimselerin hesaplarını bir nevi kazai usul ile inceleyen, bu bakımdan kazai yetkiyi haiz bir hesap mahkemesidir. Bkz. **Onar, Sıddık Sami**: İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt: 2, İstanbul, 1966, s. 791.

² **Bayar, Doğan**: "Sayıştayın Anatomisi", Maliye Dergisi, s. 63-65, www.maliye.gov.tr/apk.

aleyhine Yüksek Mahkeme nezdinde temyiz yoluna gidilebilmektedir. Buna karşılık Fransız bölge hesap mahkemelerinin kararları Sayıştay'da; Sayıştay kararları da Danıştay'da temyiz edilmektedir. Portekiz ve Yunanistan'da ise Sayıştay yargının bir parçasıdır ve diğer mahkemelerle eşit düzeydedir³.

Türk hukukuna bakıldığında ise, Sayıştay'ın yargısal yetkisi ve dolayısıyla bir mahkeme olup olmadığı hususunda bizi sağlıklı bir sonuca ulaştırabilecek açıklıkta pozitif düzenlemelerin yokluğu ve başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere yargı organlarınınca verilmiş birbiriyle çelişkili kararlar karşısında konunun sağlam bir hukuki zeminde aydınlığa kavuşturulması oldukça zor ve bir o kadar da önemlidir. Bu bağlamda konunun, başta anayasal düzenlemeler, yargı kararları ve doktrindeki görüşler ışığında incelenmesinin yerinde bir yöntem olacağı kanısındayız.

II. 1924 ANAYASASI DÖNEMİ

1866 tarihli “Divan-ı Muhasebat Nizamnamesi” ile Maliye Bakanlığının bir şubesi olarak kurulan ve daha sonra kaldırılan⁴, 1876 Anayasasının 105. maddesi⁵ uyarınca 1878 yılında hiçbir bakanlığa bağlı olmadan tekrar kurulan Sayıştay'ın bir mahkeme olarak kabul edilip edilemeyeceği konusundaki tartışmaların 1924 Anayasası'nın hazırlık çalışmalarına kadar uzandığı söylenebilir. Aslında Osmanlı Divan-ı Muhasebat'ı daha kuruluşundan itibaren, görev alanı ve türü zaman içinde değişmekle birlikte daima bir yargı mercii veya yargısal denetim yapan kurum olarak da örgütlenmiş⁶, böylece bir yargı mercii halini alan Sayıştay'ın kararlarına karşı, Danıştay'a temyizen müracaat imkânı getirilmişti⁷.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, 24 Kasım 1923 tarihli ve 374 sayılı Yasa ile Sayıştay yeniden kurulmuş, 1924 Anayasası ile birlikte de anayasal bir kuruluş olarak yerini almıştır. 1924 Anayasası'nın 100.

³ İbid.

⁴ **Gözübüyük (1), A. Şeref:** “Sayıştay”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, No: 3-4, s. 303; **Gözübüyük(2), A. Şeref:** “Sayıştay ve Yargı Görevi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 21, No: 4, s. 157 vd.; Kuruluş tarihini Pertev Bilgen, 1962 olarak belirtmektedir. Bkz. **Bilgen, Pertev:** “Sayıştay'ın Yargı Düzeni İçindeki Yeri”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 7, Nisan 1994, s. 37 vd.

⁵ “Emvali devletin kabz ve sarfına memur olanların muhasebelerini rüyet ve devairden tanzim olunan muhasebelerini tetkik ederek hulasai tetkikat ve neticei mütalaalarını her sene bir takriri mahsus ile Heyeti Mebusana arzylemek üzere bir Divanı Muhasebat teşkil olunacaktır...” **Karamustafaoglu, Tuncer-Turhan, Mehmet:** T.C. Anayasaları Karşılıklı Metinler, Gözden geçirilmiş üçüncü baskı, Ankara, 1993, s. 258.

⁶ **Bilgen,** s. 39.

⁷ **Gözübüyük (2),** s. 158; **İnan, Atilla:** “Sayıştay Yargılaması ve Sayıştay'ın Yargı Düzenindeki Yeri”, Danıştay Dergisi, Yıl 15, Sayı: 56-57, 1985, s. 35 vd.

maddesinde, Sayıştay'ın TBMM'ye bağlı olduğu ve devlet gelir ve giderlerini özel kanununa göre denetlemekle görevli olduğu belirtilmiş, ancak yargı yetkisine ilişkin hiçbir düzenleme yapılmamıştı⁸. Bununla birlikte; Anayasa'dan yargı yetkisi almamasına rağmen Sayıştay bu yetkisini sürdürmüştü⁹, 15 Mayıs 1928 tarihinde çıkarılan 1249 sayılı “Divan-ı Muhasebat İlamlarının İcrasına Dair Kanun” ile de önceki yıllara ait Sayıştay ilâmlarını da kapsamak üzere, Sayıştay ilâmlarının İcra ve İflâs Kanunu hükümleri gereğince yerine getirilmesi öngörülmüştür. Böylece Sayıştay'a yargı yetkisi Anayasa ile verilmemesine rağmen bu yetki 1934 tarihine kadar 1878 tarihli kararname ile, 1934 yılından sonra da 2514 sayılı Divan-ı Muhasebat Kanunu ile fiilen kullanılagelmiştir¹⁰.

Görüldüğü gibi, 1876 Kanun-u Esasi ve 1924 Anayasası'nda Sayıştay'a yargı yetkisi verilmediği halde Sayıştay, kuruluş yasasıyla verilen yargı yetkisini kullanmıştır. Sayıştay kararlarına karşı dava açılmayacağı ise Danıştay İçtihadı Birleştirme kararıyla belirlenmiştir¹¹. Böylece Anayasaya aykırı olarak üçüncü, daha doğrusu dördüncü bir yargı manzumesi, dördüncü bir yüksek mahkeme, egemen bir yargı düzeni ortaya çıkmıştır¹².

ONAR'a göre 1924 Anayasası, Sayıştay'a idare teşkilâtı ve hiyerarşisi içinde bir mevki vermemiş, onu icra ve idare uzvundan tamamen müstakil ve TBMM'ne doğrudan doğruya bağlı ve onun namına idare üzerinde murakabe yetkisini haiz bir anayasa müessesesi saymıştı¹³. Yazara göre; “düzenleme böyle olmakla birlikte Sayıştay'ın fonksiyonu ve tasarrufları maddi bakımdan teşrii bir mahiyeti haiz değildir. Bu faaliyetler maddi mahiyetleri itibarıyla idari niteliktedir”¹⁴. Görüldüğü üzere 1924 Anayasası ve 2514

⁸ Bu haliyle 1924 Anayasası'nın 100. maddesi Sayıştay'ı TBMM'ye bağlı bir organ olarak tanımlamakta, böylece Sayıştay Başkan ve üyelerinin TBMM tarafından seçilmesinin zorunlu değil, fakat doğal sayılmasına imkan vermektedir. Bu görüş için bkz. **Sabuncu, M. Yavuz:** “Sayıştay Üyelerinin Seçimi ve 1982 Anayasası”, Bahri Savcı'ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını:7, s. 400.

⁹ Şunu belirtmek gerekir ki, Anayasa ile Sayıştay'a yargı yetkisi verilmemesine rağmen, denetim alanı devletin bütün gelir ve giderlerini kapsayacak biçimde geniş tutulmuştur. Bkz. **İnan,** s. 37.

¹⁰ Söz konusu Yasanın 1. maddesi ile hesapları muhakeme mükellefiyeti verilmiş, 55. maddesinde de Sayıştay ilamları kesinleştikten sonra İcra Kanunu hükümlerine göre yerine getirileceği belirtilmiştir. Bkz. **İnan,** s. 37.

¹¹ Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 28.4.1939 gün ve E: 39/82, K: 39/98 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı, Danıştay Kararlar Dergisi, 1939, S. 9, s. 58.

¹² **Bilgen,** s. 44.

¹³ **Onar,** Cilt: 2, s. 790.

¹⁴ İbid. 1934 tarihli Yasa Mecliste görüşülürken Sayıştay'ın işlemlerinin teşrii nitelikte olduğu görüşü dile getirilmiştir. Benzer şekilde, Coşkun Kırca, Sayıştay'ın sorumluların hesap ve işlemleri hakkında verdiği kararları yasama işlemi olarak kabul etmektedir. Bkz. **Kırca, Coşkun:** “Anayasa Açısından Danıştay, Sayıştay ve İdare Arasındaki İlişkiler, Akşam Gazetesi 13, 14, 15 Ağustos 1966.

sayılı Yasa döneminde Sayıştay'ın organik mahiyeti yanında fonksiyonel ve maddi mahiyeti de tartışmalı idi.

III. 1961 ANAYASASI DÖNEMİ

1961 Anayasası, Sayıştay'ı “Yürütme” bölümünde ve 1924 Anayasası'na göre daha ayrıntılı şekilde düzenlemiş¹⁵, 127. maddesinde Sayıştay'a “...sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama” görevi verilmiştir. Ancak 1961 Anayasası'nın hazırlık çalışmaları sırasında Temsilciler Meclisinde Sayıştay Temsilcisi sıfatıyla bulunan ve daha sonra Anayasa Mahkemesi üyeliği de yapan Muhittin Gürün tarafından ileri sürülen, Sayıştay'ın bir yargı organı olması gerektiği, mensuplarının atanması ve teminatı gibi hususların Anayasa'nın “Yargı” bölümünde düzenlenmesi gerektiği görüşü kabul görmemiş ve 1961 Anayasası'nda da Sayıştay'a “İktisadi ve Mali Hükümler” Bölümünde yer verilmiştir.

Bu çerçevede; 1961 Anayasası'ndaki ifadesi ile “kesin hükme bağlama” yetkisinin bir nevi kazai fonksiyon ve tasarruf, dolayısıyla Sayıştay'ın maddi ve fonksiyonel bakımdan bir yargı organı olup olmadığı üzerinde çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda Meclis Anayasa Komisyonu, Anayasadaki yüksek mahkemelerden olmamakla birlikte, Sayıştay'ın nev'i şahsına münhasır bir yargı mercii olduğu görüşünü belirtmiştir¹⁶. Aynı konuda Danıştay Dava Daireleri Kurulu da; Sayıştay'ın 127. maddedeki düzenleme yerinin idare içinde yer aldığı, Anayasanın Kurucu Mecliste görüşülmesi sırasında Sayıştay'ın yargı organları arasında yer alması hususunda verilen önerenin reddedilmiş olduğu, kaldı ki, Anayasanın 7. maddesine göre yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılabilceği, bu nedenle Anayasa'nın idare bölümünde yer alan, Türk Milleti adına hüküm vermeyen Sayıştay'ın nihai hüküm vermeye yetkili bir yargı organı olarak kabulüne imkân olmadığı, bununla beraber 127. madde ile sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamakla görevlendirilmiş olan Sayıştay'ın muhasip ve diğer ilgililer hakkında zimmete hüküm veren sui generis bir alt idare mahkemesi olarak kabulünün gerektiği ve kararlarının temyizen Danıştay'da görüşüleceği yönünde karar vermiştir¹⁷.

¹⁵ Böylece Sayıştay Yürütme uzvu içinde yer almıştır. Ancak bunun yanında 1924 Anayasası'nda idare içinde yer alan idari ve askeri kaza teşkilatı da 1961 Anayasası ile yargı düzeni içinde düzenlenmiştir. Bkz. **Onar**, s. 792.

¹⁶ **Bilgen**, s. 45-46.

¹⁷ Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararı, E. 1964/1007, K. 1965/89, 7.5.1965 tarihli karar. Dava Daireleri Kurulunun altı üyesi Sayıştay'ın yargı mercii olmadığı, kararlarının da yargısal nitelikli olmadığı ve bu sebeple davanın iptal davası olarak görülmesi gerektiği gerekçesi ile üç üyesi de çoğunluk görüşünün esasına katılmadıkları için muhalif kalmışlardır. Hemen belirtelim ki, bu karardan üç yıl sonra, Danıştay Dava Daireleri Kurulu anayasaya aykırılık itirazını Anayasa Mahkemesi önüne götüren 1967 tarihli kararında, bu içtihadından dönmüş ve Sayıştay'ın bir idari kurul olduğuna ve işlemlerinin idari işlem olduğuna dolayısıyla kararlarının iptal davasına konu olacağına karar vermiştir. Bu konuda ayrıntı için bkz. **Bilgen**, s.49.

Diğer taraftan; 1961 Anayasası döneminde, 832 sayılı Sayıştay Yasasının hazırlanması sürecinde TBMM Anayasa Komisyonu, Anayasa metninde yer alan kesin olarak hükme bağlama ibaresinden Sayıştay kararlarına karşı hiçbir organa başvurulamayacağı sonucunun çıkarılması gerektiği ve dolayısıyla Danıştay denetiminin de söz konusu olamayacağı görüşünü belirtmiş ve bu Yasanın 45. maddesinde “Sayıştayca verilen ilâmlar aleyhine Danıştay’a başvurulamaz” hükmüne yer verilmiştir.

Şu halde; “kesin hükme bağlamak” terimine bir yargı kararı anlamı verildiğinde, 1961 Anayasası’nda Sayıştay’a yargı görevinin tanındığı söylenebilir¹⁸. Ne var ki, 1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi, biri Danıştay Başkanlığının açtığı iptal davası, dördü Danıştay Dava Daireleri Kurulu’nun Anayasa’ya aykırılık itirazı olmak üzere Sayıştay ile ilgili beş karar vermek zorunda kalmıştır¹⁹.

Bahse konu kararlardan 1967 tarihli ilk ikisi Danıştay Dava Daireleri Kurulu ve Danıştay Başkanlığı tarafından birer ay ara ile Anayasa Mahkemesi önüne getirilmiş ve söz konusu başvurularda Sayıştay Kanunu’nun 45. maddesinin son fıkrasında yer alan Sayıştayca verilen ilâmlar aleyhine Danıştay’a başvurulamayacağına ilişkin hükmün iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvuruları ele almak üzere yaptığı 16 Ocak 1969 tarihli toplantıda, beşe karşı on oyla iptali istenen hükmün Anayasa’ya uygun olduğu yönünde karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararında, kesin hükme bağlama yetkisinin *kesin idari karar* şeklinde anlaşılamayacağı, ayrıca, bir kurum veya kuruluşun Anayasa’da düzenlendiği yerin, onun hukuki sınıflandırmasında belirleyici olmadığı belirtilmiştir.

Ancak ilk dört kararında²⁰ Kanunu Anayasaya uygun bulan Anayasa Mahkemesi, 6.3.1973 tarihli kararında 45. maddeyi iptal etmiş²¹ ve böylece 1961 Anayasası döneminde Sayıştay kararları aleyhine Danıştay’a başvuru

¹⁸ İnan, s. 38.

¹⁹ Ayrıntı için bkz. Başlar, Kemal: Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Roma Yayınları, Ankara, 2005, s. 17 vd.

²⁰ Bu kararlarda Sayıştay’ı yüksek bir yargı yeri niteliğinde gören Anayasa Mahkemesi, sorumluların hesap ve işlemlerin kesin hükme bağlama görevinin TBMM adına yapılmadığını, Sayıştay’ın bu işlevi doğrudan doğruya bağımsız bir yargı yeri olarak yerine getirdiğini belirtmiştir. Bu konuda ayrıca bkz. Kaneti, Selim: “Sayıştay’ın Anayasal Konumu”, Sayıştay Dergisi, Sayı:1, Temmuz-Eylül 1990, s. 7 vd.

²¹ Mahkemenin bu kararındaki gerekçeleri, Sayıştay’ın bir yüksek mahkeme olmaması yanında herhangi bir mahkeme dahi sayılamayacağını belirler niteliktedir. Bu konuda Bkz. İnan, s. 39. Kanunu Anayasaya uygun bulan ilk dört kararda ve Anayasaya aykırı bulan ve iptal eden son kararda da tüm gerekçeler; Sayıştay’ın Anayasal Konumu, “kesin hükme bağlamak” terimi ve Sayıştay’ın TBMM adına yetkili kılınmış olması konuları üzerinde düğümlenmişti. Kararların hiçbirinde, Sayıştay’ın yaptığı işler ve bu işlerin mahiyeti; Devlet hayatında bu işlere gerek olup olmadığı, eğer gerek varsa hangi metodla yapılacağı, seçilecek metoda göre bu işi yapacak kurumun nasıl örgütlenmesi, hangi yetkilerle donatılması, personelinin hangi niteliklere sahip olması gerektiği, bu işin mahiyetinin bu personele bir teminat sağlanmasını gerektirip gerektirmediği konuları üzerinde durulmadığı, halbuki asıl yapılması gerekenin bu olduğu konusunda bkz. Bilgen, s. 49.

yolu açılmıştır²². Anayasa Mahkemesinin 1973 yılında dörde karşı onbir oyla alınan söz konusu kararında²³, Sayıştay'ın Anayasa'nın "Yargı" bölümünde yer almadığı, Sayıştay Başkan ve üyelerine Anayasa'da yargıçlık güvencesi tanınmadığı, Sayıştay'ın uyuşmazlıkları çözmekle görevli bir yargı mercii olmadığı ve yaptığı denetimin hukuki açıdan idari bir nitelik taşıdığı, dolayısıyla Sayıştay'ın mahkeme olamayacağı gerekçesine yer verilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, Sayıştay ile ilgili yukarıda değinilen ve birbiriyle çelişen kararlarındaki yaklaşımı doktrinde haklı olarak eleştiri konusu yapılmıştır. Bu süreci Anayasa Mahkemesi arenasında yapılan bir savaşa benzeten BİLGİN'in de belirttiği gibi bu savaş, bir yanda Sayıştay, Muhittin Gürün ve destekçileri ile Danıştay, Avni Girda ve destekleyenleri arasında yaklaşık altı yıl devam etmiş ve sonuçta Avni Girda ve destekçileri galip çıkmıştır.

Bununla birlikte bu dönemde, doktrinde de konuya ilişkin görüş ayrılıklarının olduğu söylenebilir. Nitekim konuyla ilgili olarak DURAN; "Bir kuruluşun Yüksek Mahkeme olmaması ile bir kısım işlemlerinin yargısal niteliği dolayısıyla yargı yeri sayılması arasındaki fark açık ve önemlidir... Anayasa Mahkemesi bir kararında TBMM'nin Yüce Divana yollama kararı son soruşturmanın açılması niteliğinde bir yargı kararıdır, ancak ceza davasını...kesinlikle sonuçlandıran bir yargı kararı olmadığı da ortadadır demek suretiyle Anayasanın yargı işlemi bakımından çok katı olmadığını kabul etmektedir. Şu halde Anayasa, 7. maddesi ile yargı yetkisinin Türk Milleti adına sadece bağımsız mahkemelerce kullanılmasına imkan vermekle kalmamış, bu genel kuralın dışında kimi istisnaları da öngörmüştür. İşte bu istisnalardan biri de 127. maddede yer almaktadır. 1961 Anayasasının ayırım ve başlıkları, T.C. kuruluşlarının ve faaliyetlerinin organik veya fonksiyonel kıstaslara göre mütalaa ve tertip edildiğini ispatlayacak mahiyet ve yeterlikte değildir...maddede yer alan "hüküm" sözcüğü yargı kararlarını ifade ettiğinden Sayıştay'ın bu konudaki görevini

²² Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu iptal kararında dayandığı neden ve gerekçeler şöylece özetlenebilir. a) Anayasa, Sayıştay'ı bir yargı mercii olarak öngörmemiş, bir yargı yeri gibi hüküm verme yetkisi ile donatmamış ve bu kuruluşun kararlarına karşı yargı mercilerine başvurma yolunu da kapatmamıştır. b) Anayasanın 127. maddesindeki "kesin hükme bağlamak" deyiminin "kesin işleme bağlama", "kesin sonuca bağlama", "kesin idari karara bağlama" kavramlarının ötesinde bir anlamı yoktur. Sayıştay ilamı diye adlandırılan belgeye icra dairelerince infazı gerekli bir mahkeme hükmü niteliği verilemez. Bu hükmün sadece delil niteliği vardır. Sayıştay'ın TBMM adına görev yapması da sorumluları şahsen borç altına sokacak öznel kararlar vermesini haklı gösteremez. Çünkü TBMM'nin bile böyle bir yetkisi yoktur. c) 45. maddede yer alan Sayıştay ilamları aleyhine Danıştay'a başvurulamacağı hükmü Anayasanın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesine, yine yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağını öngören Anayasanın 7. maddesine aykırıdır.

²³ E. 1972/56, K. 1973/11, 6.3.1973, AMKD, S. 11, s. 126-179.

yaparken yargı yetkisini kullandığını kabul zorunluluğu bulunmaktadır. Anayasanın 127. maddesi yakından incelenecek olursa görülür ki, Sayıştay'ın kamu gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemesi ayrı bir görev, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlaması ondan farklı bir olaydır...Anayasa koyucular bu görevleri aynı şey olarak saymış olsalardı, değişik ibare ve kavramlarla ifade etmeyi gerekli görmezler, tek bir “denetleme” sözcüğü ile yetinirlerdi...Anayasanın 127. maddesi, dolambaçlı ve zorlama bir düşünme biçimine yer ve gerek bulunmadan hükme bağlama deyimi ile açık ve kesin olarak Sayıştay'ı yargı yetkisi ile donatmış bulunmaktadır...Sayıştay'ın ilamları yargı kararı nitelik ve kuvvetinde olduğuna göre, sorumluların Danıştay'a temyizden başvurma imkanı vardır”²⁴ görüşlerine yer vermiştir.

Bu görüşün aksine ONAR ise; Sayıştay'ın yürütme organı içinde müstakil bir müessese olduğunu, Sayıştay'ın bir yargı organı olmadığını, ancak sorumluların hesap ve işlemlerini inceleyip karara bağlarken kazai usullerle, yargılama yolu ile hareket ettiğini, bunların *maddi bakımdan kazai* olmasının Sayıştay'ı müstakil bir yargı organı yapmayacağını ve bu nedenle Danıştay'ın kazai murakabesine tâbi olması gerektiğini belirtmiştir²⁵.

IV. 1982 ANAYASASI DÖNEMİ

Buraya kadar yapılan incelemelerde de görülebileceği gibi, 1982 Anayasası öncesinde, gerek yargısal kararlarda gerek öğretide, Sayıştay'ın hukuk düzenindeki yeri ile ilgili görüşler üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; a) Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme olduğu, b) Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme değil ancak bir idare mahkemesi olduğu, c) Sayıştay'ın yargı yetkisi olmayan bir denetim organı olduğu görüşleridir²⁶.

1982 Anayasası'nın Sayıştay ile ilgili düzenlemesi de bu tartışmaları tamamen ortadan kaldırmış değildir. Bu arada 1982 Anayasası yürürlüğe girmeden önce İdari Yargılama Usul Kanununa “Yeni Anayasa yürürlüğe girinceye ve Sayıştay ile ilgili yasal bir düzenleme yapılmıyaya kadar, Sayıştay'ın yargı kararlarına karşı açılan davalar, idari yargı mercilerinin denetimi dışındadır” şeklinde bir yasa hükmü konulmuş ve Sayıştay'ın yargı kararlarına karşı Danıştay'da temyiz yolunu öngören düzenleme de Danıştay Kanunundan çıkartılmıştır²⁷.

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonununun 168. madde ile ilgili gerekçesinde “Sayıştay...bir hesap mahkemesidir. Bunun yüksek

²⁴ **Duran, Lütfi:** “Sayıştay, Yüksek Mahkeme Değil Ama, Bir İdari Yargı Merciidir”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s. 3 vd.

²⁵ **Onar,** s. 794-795.

²⁶ **İnan,** s. 35.

²⁷ **Bilgen,** s. 50.

mahkemeler arasına alınması konusu uzun tartışmalara ve Danıştay ile Anayasa Mahkemesinin çelişkili bir çok kararlarının çıkmasına neden olmuştur. Ancak kuruluşu yüksek mahkemelerin kuruluşuna benzememekle beraber bazı hesap konularında kesin hüküm verdiği için, yüksek mahkeme olarak kabul edilmiştir.” ifadelerine yer verilmiştir. Ancak; yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılabilmesi gerekçesi ile, Sayıştay’ın ilk ve son derece hesap mahkemesi olduğunu belirleyen Danışma Meclisi gerekçesindeki bu ibare, Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca metinden çıkarılmıştır. Bununla birlikte Anayasa’daki düzenleniş şekliyle yüksek mahkemeler arasından çıkarılan Sayıştay, yargı bölümünde muhafaza edilmiştir²⁸. Böylece 1982 Anayasası Sayıştay’ı, Üçüncü Kısımın Üçüncü bölümünde “Yargı” başlığı altında düzenlemiş ve bu haliyle Sayıştay’ın anayasal konumu yeniden tartışılmaya başlanmıştır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi, 11.7.1991 tarihli kararında, Sayıştay’ın Yargı bölümünde düzenlenmiş olmasının Sayıştay’ı yüksek yargı yeri olarak nitelermeye yetmeyeceğini, Anayasada yüksek yargı organları ve yargı düzenlerinin tek tek sayıldığını, Sayıştay’ın bunlar arasında gösterilmediğini, Sayıştay’ın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu gibi yargı bölümünde yer almasına karşın Anayasanın 138-158. maddelerinde belirlenen ve düzenlenen yargı organlarından olmadığını, denetleme ve sorumluların hesaplarını kesin hükme bağlamanın TBMM adına yapıldığını, bu denetimin yargısal değil özel yöntemler kullanılarak yapılan ve özü itibarıyla idari nitelikte bir denetim olduğunu, Sayıştay’ın gerek iç düzenlemesinde gerek çalışma yöntemlerinde yüksek yargı organlarına benzer düzenlemelerin gözlendiğini ama bunun Anayasa koyucunun değil kanun koyucunun tercihi olduğunu, Sayıştay Yasasında yer alan “yargılama”, “hüküm”, “temyiz”, “içtihadı birleştirme” ve “ilâm” gibi terimlerin kullanılmasının Sayıştay’ın işlevinin yargısal nitelikte olduğunu göstermeyeceğini, kesin hüküm ibaresinin yargısal anlamda değil başka bir organca yeniden inceleme ve değiştirilemeye anlamında olduğunu, Sayıştay kararlarına karşı Yüksek Askeri Şura ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna benzer şekilde yargı yolunun kapatılmış olmasının onu yargı organı haline getirmeyeceğini, TBMM adına görev yapan bir kuruluşun yargı organı olamayacağını, mensuplarına hâkimlerinkine benzer bir konum ve güvence tanınmayacağını, Sayıştay üyelerinin güvencesi ile yargıç güvencesinin birbirinden ayrı olduğunu belirterek Sayıştay’ın yargı organı olmadığını, TBMM adına denetim görevini yapan ve aleyhine hiçbir yargı organına

²⁸ İnan, s. 39. Milli Güvenlik Komisyonunca Danışma Meclisi metninde yapılan değişiklikler şöylece özetlenebilir: 1) Anayasanın sistematigi içerisinde, Sayıştay yüksek mahkemeler arasından çıkartılmıştır, 2) Sayıştay’ın ilk ve son derece hesap mahkemesi olduğuna dair ibare metinden çıkartılmıştır, 3) Sayıştay kararlarına karşı idari yargı yoluna başvurulamayacağı metne ilave edilmiştir.

başvurma olanağı olmayan kimi kesin kararlar alan kendine özgü bir anayasal kurum olduğu sonucuna varmıştır²⁹.

Diğer taraftan Sayıştay'ın anayasal konumu ve işlevi konusunda doktrinde de bir görüş birliği yoktur. Sayıştay'ı bir mahkeme olarak görmeyenler yanında Sayıştay'ı bir yargı mercii olarak görenler hatta yüksek bir mahkeme olarak görenler de vardır.

Doktrinde Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme, hatta bir mahkeme bile olmadığı görüşünde olanların ileri sürdüğü argümanları şöylece özetlemek mümkündür: Yüksek mahkemelerin en belirgin özelliği kararlarına karşı başka bir yargı organına gidilememesidir. Anayasa'nın Danıştay'a başvuru yolunu kapatması karşısında Anayasanın sistematigi içerisinde üst mahkemeler arasında sayılmamasına rağmen Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülebilirse de, yüksek mahkeme sayılmak için her şeyden önce mahkeme olmak gerekir. Halbuki; Milli Güvenlik Konseyi değişikliğinde Sayıştay'ın bir mahkeme dahi olmadığı belirlenmiştir. Kaldı ki, Sayıştay bir mahkeme olarak kabul edilse bile belirli konularla sınırlı olmakla beraber Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararlarının esas alınması, Sayıştay'ın yüksek mahkeme sayılmasına engeldir. Doğal olarak Sayıştay hem yüksek mahkeme olmadığı hem de herhangi bir mahkeme olmadığı için içtihatları birleştirme kararı da veremeyecektir. Uyuşmazlık Mahkemesi Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun, Sayıştay'ın yargı alanını bir yargı kolu olarak öngörmemiştir³⁰. Sayıştay'ın bir yargı kolu olmadığı, diğer yargı kollarına karşı görev alanının belli olmadığı ve korunmadığı kesindir. Aynı şekilde Sayıştay'a Anayasa Mahkemesine itiraz yolu ile başvurma imkânı da verilmemiştir³¹.

Bu görüşlerin aksine; öğretilerdeki Sayıştay'ın bir yargı kuruluşu olduğu yönündeki görüşlere gelince, bu bağlamda şunlar dile getirilmektedir: Öncelikle Sayıştay, "Yüksek Mahkemeler" başlığı altında olmamakla birlikte 1982 Anayasası'nın "Yargı" bölümünde ayrı bir başlık altında düzenlenmiştir. Anayasa koyucunun Sayıştay'a verdiği önem açısından onu yargı işlevi içinde düşündüğünde kuşku bulunmamak gerekir. Yargı bölümünde yer alan ve hüküm verme işlevine sahip bir kuruluşun bir yargı

²⁹ 11.7.1991 tarih, E. 1990/39, K. 1991/21 sayılı karar, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı: 27, Cilt: 1, Ankara 1993, s. 448 vd.

³⁰ Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay'ın bir mahkeme olmaması nedeniyle Sayıştay kararları ile adliye mahkemeleri arasında hüküm uyumsuzluğunun olamayacağına karar vermiştir. E. 1993/46, K. 1993/43, 15 Kasım 1993 tarihli kararı için bkz. R.G. 15 Aralık 1993.

³¹ Bu yöndeki görüşler için bkz. **İnan (2)**, **Atilla**: Bütün Yönleriyle Türk Sayıştayı, Ankara, 1992, s. 184-185.; ayrıca **İnan**, s. 40 vd.

yeri olduğundan kuşku duymamak gerekir³². Denetleme ve inceleme görevlerini TBMM adına yerine getiren Sayıştay, yargı işlevi bakımından bağımsızdır³³. Diğer taraftan; bir mahkemenin Yüksek Mahkeme olması, onun kararlarının başka bir yargı mercii tarafından incelenmeyeceği anlamını taşıyorsa, Sayıştay bir yüksek mahkeme sayılmalıdır. Bu anlamda Sayıştay bir yüksek mahkemedir. Madde metnindeki Milli Güvenlik Konseyi değişikliği Sayıştay'ın hesap mahkemesi kimliğini ortadan kaldırmış değildir. Sayıştay'a hesap mahkemesi kimliğini veren "hükme bağlama" yetkisidir. Sayıştay'ın hükme bağlama yetkisi ve yargı bölümündeki konumu muhafaza edildiğine göre salt "ilk ve son derece hesap mahkemesi" sözcüklerinin metinden çıkarılması, Sayıştay'ı yargısal işlevi bulunmayan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun konumuna getirmez. Aslolan Sayıştay'ın gördüğü işlevdir ki bu da hükme bağlama işlevidir. Sayıştay'ın yargısal işlevi dışında, başkaca görevlerinin bulunması onun bir hesap mahkemesi olmasına engel değildir. Nitekim, Danıştay'ın yargısal görevleri yanında danışma görevlerinin olması onun yüksek mahkeme olmasını engellemektedir. Bu durumda Sayıştay, yüksek bir hesap mahkemesi ve anayasal yüksek bir denetim kuruluşudur.

V. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Görüldüğü üzere Sayıştay'ın anayasal konumu ve işlevi konusunda gerek Anayasa Mahkemesi içtihatları gerek doktrinindeki görüşler bizi aydınlatmaktan uzaktır. Kanımızca, Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme sayılması çok zorlama bir yorum olarak görülecekse bile bir yargı mercii olduğundan kuşku duyulmaması gerekir. Zira Anayasa'da düzenleniş biçimi ve işlevi itibariyle farklı düşünmek temelde yanlış çıkarsamalara yol açacaktır. Öncelikle; her ne kadar Anayasa'da açıkça yargı mercii olduğu yazmamakla birlikte, kullanılan ibareler bizi bu sonuca götürecek niteliktedir. Bizce Sayıştay'ın TBMM adına yaptığı işlev sadece denetimdir. Sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama işlevi ise TBMM'den bağımsız olarak yerine getirilmektedir. Bir yargı mercii olan Danıştay ile bazı konularda hüküm uyumsuzluğunun olabilmesi için de Sayıştay'ın bir yargı mercii olması gerekir³⁴.

³² Yargı bölümünde düzenlenen kuruluşlardan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bir yargı yeri kimliğini taşımamaktadır. Ancak bu Kurulun yargı yeri olmadığı Anayasanın 159. maddesinde işlevinin hüküm verme olmamasıyla belirlenmiştir. Bu görüş için bkz. **Kaneti**, s.8-9.

³³ Nitekim Anayasa Mahkemesi 1969 tarihli bir kararında, 1961 Anayasının Sayıştay'ı "idare" bölümünde düzenlemesine rağmen Sayıştay'ı bir yüksek mahkeme olarak görmüş ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevinin TBMM adına yapılmadığını, Sayıştay'ın bu işlevi doğrudan doğruya bağımsız bir yargı yeri olarak yerine getirdiğini belirtmiştir. R.G. 14.4.1970.

³⁴ Bilgen, bu hükmü eksik ve garip olarak nitelemekle birlikte, Danıştay'ın da Sayıştay'ın da aynı nitelikteki konularda karar verdiklerinin ve aynı hukuk kurallarını uyguladığının ve bu sebeple Sayıştay'ın idari yargı düzenine dahil özel yetkili bir idare mahkemesi olduğunun Anayasal ve kesin delili olduğunu belirtmektedir. Bkz. **Bilgen**, s. 54.

Öte yandan Anayasanın 164. maddesinin son fıkrasında “**hesap yargılaması**” ibaresi yer almaktadır ki, bu da bize Sayıştay'ın bir yargı mercii olarak kabul edilmesi gerektiğini gösteriyor. Kaldı ki, Sayıştay'ı bir mahkeme olarak kabul etmeyenler bile gördüğü işlev bakımından bir yargılama işlevi gördüğünü ileri sürmektedirler. Eğer Sayıştay yargılama işlevini yerine getiriyorsa, Anayasanın yargı yetkisini düzenleyen 9. maddesi uyarınca Sayıştay'ın bağımsız bir yargı mercii olduğunun kabulünde anayasal bir zorunluluk vardır.

Diğer yandan Sayıştay Yasasının 14. maddesinde Sayıştay Dairelerinin bir hesap mahkemesi olduğu açıkça belirtilmektedir. Aynı şekilde Sayıştay Yasasının sekizinci bölümü “yargılama” başlığı altında Sayıştay'ın yargılama görevini düzenlemektedir. Bu bölüm altında Sayıştay ilâmlarının infazını düzenleyen 64. maddede Sayıştay ilâmlarının İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre infaz olunacağı belirtilmekle Sayıştay kararlarına bir yargı kararı niteliği kazandırılmaktadır. Ayrıca yine Sayıştay Yasasının “Kanun Yolları” başlıklı 67. ve devamı maddelerinde de “temyiz”, “iade-i muhakeme”, “karar düzeltme” gibi yargı mercilerine özgü kurumlara yer verilmiştir. Benzer düzenlemelerin yakın zamanda TBMM gündemine gelmesi beklenen yeni Sayıştay Kanunu Taslağında da yer aldığı görülmektedir. Bütün bunlardan sonra denilebilir ki Sayıştay, aynı Danıştay'da olduğu gibi denetim ve inceleme gibi idari görevlerinin yanında yargılama görevi de olan bir yargı merciidir. Nitekim GÖZLER'e göre; “Sayıştayın bu ikinci faaliyeti, yani *kesin hükme bağlama* faaliyeti yargısal niteliktedir... Üstelik Sayıştayın bu kesin hükme bağlama, yani tazmin veya beraat kararlarına karşı da bir başka mercie başvurulamaz. Anayasamızın 160'ıncı maddesinin ilk fıkrasının son cümlesi açıkça bu kararlar aleyhine idarî yargı yoluna başvurulamaz demektir. O halde Sayıştayın bu tür kararları kesin hüküm niteliğindedir. Hatırlanacağı üzere, yargı fonksiyonunun en önemli ayırıcı özelliği, hukuka aykırılık iddialarını *kesin olarak çözüme*, yani *kesin hükme bağlama* özelliğiydi. O halde Sayıştay'ı bir mahkeme olarak kabul etmek gerekir³⁵. Benzer şekilde TANÖR ve YÜZBAŞIOĞLU'na göre de; sorumluların hesap işlerini kesin hükme bağlama faaliyeti sırasında Sayıştay'ın bir mahkeme olarak kabulü gerekir³⁶. ESEN'e göre ise; Sayıştay'ın inceleme ve denetleme işleri bakımından bir mahkeme niteliğinde olmadığı açık olmakla birlikte, 1982 Anayasası'nın Sayıştay'a ilişkin düzenlemeleri dikkate alındığında, sorumluların yargılanması işlevi bakımından Sayıştay'ın bir mahkeme olarak kabul edilmesi gerekir³⁷. Doktrinde ALİEFENDİOĞLU ve ÖZBUDUN da bu

³⁵ **Gözler, Kemal:** Türk Anayasa Hukuku, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 2000, s. 843.

³⁶ **Tanör, Bülent-Yüzbaşıoğlu, Necmi:** Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, YKY Yayınları, 2001, s. 493.

³⁷ **Esen, Selin:** İptal Davası ve İtiraz Yolunda Anayasa Mahkemesinin Yaptığı İlk İnceleme, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 77.

yönde bir yaklaşımı benimsemektedirler³⁸. Nitekim ÖZBUDUN'a göre, 1982 Anayasası'nın Sayıştay'ı yargı bölümünde düzenlemiş olması ve Sayıştay'ın kesin hükümleri dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamayacağını belirtmesi karşısında Sayıştay'ın, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama faaliyeti sırasında mahkeme olduğunun kabul edilmesi gerekir³⁹.

Sayıştay'ın bir mahkeme olarak kabulü gerektiği tespitinin ardından, Sayıştay'ın Anayasal konumu gereği bir yüksek mahkeme olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusu gündeme gelecektir. Bu konuda bizi hem olumlu hem de olumsuz sonuca götürecek düzenlemeler başta Anayasa'nın kendisinde yer almaktadır. 1982 Anayasası'ndaki düzenleniş şekliyle Sayıştay, Anayasa'nın Yüksek Mahkemeler başlığı altında düzenlenmiş değildir. Ancak 1995 yılında yapılan değişiklikten sonraki haliyle Anayasanın 68. maddesinde, "...Sayıştay dahil Yüksek Yargı Organları..." ibaresi yer almaktadır. Bu ibare esas alındığında, Sayıştay'ın yüksek mahkemeler arasında sayıldığı sonucunu çıkartabiliriz. Eğer Anayasa koyucunun böyle bir niyeti olmasaydı bu ibareyi, örneğin "...Sayıştay ve yüksek yargı organları" şeklinde düzenlemesi gerekirdi. Bu tespitlerden hareketle Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme olduğu söylenebilir. Nitekim Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme olduğu görüşünde olan GÖZLER'e göre; "Sayıştay sıradan bir yüksek mahkeme değildir... Sayıştayın alt mahkemesi olmadığına göre, Sayıştayı aynı zamanda ilk ve üst derece mahkemesi, yani bir yüksek mahkeme olarak kabul etmek gerekir. Bu durumda ise, Sayıştayın ayrı bir yargı kolu oluşturduğunu kabul etmemiz gerekir"⁴⁰. Yine aynı yazara göre; "Bir mahkemede davayı açacak makam ile davaya bakacak makamın birbirinden ayrı olması gerekir. Bu çalışma biçimi eleştiriye açık olsa da, Sayıştay bir yönüyle bir yüksek mahkemedir ve yaptığı faaliyet bir yargı kolunu, hesap yargısını oluşturur"⁴¹. Bu konuda GÜNDAY da; Sayıştay'ın idari görevleri yanında sorumluların hesap ve işlemlerini hükme bağlama, yani yargı görevinin de bulunduğu, hatta Sayıştay'ın 1982 Anayasası'nda yüksek mahkemeler arasında sayılmamış olmakla beraber, bir nevi yüksek hesap mahkemesi durumuna sokulduğunu belirtmektedir⁴².

Ancak Anayasa'da Sayıştay'ın bir yüksek mahkeme olmadığı yönünde değerlendirmelere açık düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu

³⁸ **Aliefendioğlu, Yılmaz:** Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 138.

³⁹ **Özbudun, Ergun:** Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 379. Benzer görüşler için bkz. **Kaneti**, s. 9-11; **Gözübüyük, A. Şeref-Akılhoğlu, Tekin:** Yönetim Hukuku, Ankara, 1993, s. 84; **Gözübüyük, A. Şeref :** Anayasa Hukuku, Ankara, 1991, s. 263.

⁴⁰ **Gözler**, s. 843.

⁴¹ **Gözler, Kemal:** Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa, 2000, s. 437.

⁴² Bkz. **Günday, Metin:** İdare Hukuku, Ankara, 1996, s. 284.

bağlamda; gerek Anayasa'daki düzenleniş yeri, gerekse vergi ve benzeri mali yükümlülükler konusunda Sayıştay ile Danıştay kararları arasında çıkacak uyuşmazlıklarda Danıştay'ın kararının esas alınacağı düzenlemesi, Sayıştay'ın yüksek mahkeme olamayacağı yorumlarını beraberinde getirebilir.

Bütün bu karışıklık içinde, konuya ilişkin olarak doktrin ve yargı kararlarındaki karışıklığı ortadan kaldırmak için Anayasa koyucuya büyük görevler düşmektedir. Zira Anayasa Mahkemesi'nin 1961 Anayasası'nın 127. maddesi ile ilgili olarak belirttiği gibi, "*Anadili Türkçe olan kimseler, Anayasanın...maddesinden birbirine karşıt anlamlar çıkarırlarsa, artık o madde hükümlerinin açık ve aydınlık olduğundan söz edilemez*"⁴³. Ancak Sayıştay'a mahkeme kimliğini kazandıracak açık bir Anayasa düzenlemesi yapılana kadar, BİLGİN'in de dediği gibi, Anayasa'da bulunan lehte ve aleyhteki deliller ne olursa olsun, bunlar üzerinde faydasız tartışmalara girmeden hukuk devleti ilkesini ve Sayıştay'ı kurtarmak amacıyla, Sayıştay'ın bağımsız bir mahkeme olarak kabulü gerektiği rahatlıkla söylenebilir. Anayasa'da bu yolda deliller aranmalı ve bulunmalıdır. Ancak bu takdirde, Sayıştay Anayasa'nın 138, 139 ve 140. maddelerinin himayesinden yararlanan, başka bir ifade ile ancak bu suretle bağımsız ve seçim veya atama usullerinden itibaren hâkimlik fonksiyonuna ve teminatına sahip üyelerden oluşan bir yüksek denetim ve yargı organına dönüşür. Hukuk devleti ilkesi de Sayıştay da kurtulur⁴⁴. Eğer Sayıştay'ın 1982 Anayasası düzenlemesi karşısında yüksek mahkeme olarak değerlendirilmesi zorlama bir yorum olarak değerlendirilecekse, en azından Sayıştay'ın yargı mercii olduğu konusunda tereddüt duyulmaması gerekir. Aksi halde Sayıştay'ın gördüğü işlevi, yargı yetkisinin bağımsız mahkemelere ait olduğu hükmünü içeren Anayasanın 9. maddesi ve hukuk devleti ilkesi ile bağdaştırmakta güçlük çekeceğimiz muhakkaktır.

⁴³ Bkz. AYMKD. Sayı: 11, s. 140-141.

⁴⁴ **Bilgen**, a.g.m., s. 54.

KAYNAKÇA

- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz**, Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.
- BALTA, Tahsin Bekir**, İdare Hukuku, Ankara, 1970-1972, SBF Yayın No: 326.
- BAŞLAR, Kemal**, Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Roma Yayınları, Ankara, 2005.
- BAYAR, Doğan**, “Sayıştayın Anatomisi”, Maliye Dergisi, www.maliye.gov.tr/apk.
- BİLGİN, Pertev**, “Sayıştay’ın Yargı Düzeni İçindeki Yeri (Bir Savaş Hikayesi)”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 7, (Nisan 1994), s. 37-54.
- DURAN, Lütfi**, “Sayıştay Yüksek Mahkeme Değil Ama, Bir İdari Yargı Merciidir”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 1974.
- DURAN, Lütfi**, “Bir Yüksek Mahkeme daha: Sayıştay”, İmren Öktem’e Armağan, Ankara, 1970, s. 459-471.
- ESEN, Selin**, İptal Davası ve İtiraz Yolunda Anayasa Mahkemesinin Yaptığı İlk İnceleme, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.
- GÖZLER, Kemal**, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000.
- GÖZLER, Kemal**, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, “Sayıştay”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt: 17, No: 3-4.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, “Sayıştay ve Yargı Görevi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt: 21, No: 4.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Anayasa Hukuku, Ankara, 1991.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref- AKILLIOĞLU, Tekin**, Yönetim Hukuku, Ankara, 1993.
- GÜNDAY, Metin**, İdare Hukuku, Ankara, 1996.
- İNAN, Atilla**, “Sayıştay Yargılaması ve Sayıştay’ın Yargı Düzenindeki Yeri”, Danıştay Dergisi, Yıl 15, Sayı 56-57.
- İNAN, Atilla (2)**, Bütün Yönleriyle Türk Sayıştayı, Ankara, 1992.
- KANETİ, Selim**, “Sayıştay’ın Anayasal Konumu”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 1 (Eylül 1990).
- KARAMUSTAFAOĞLU, Tuncer- Mehmet TURHAN**, T.C. Anayasaları Karşılıklı Metinler, Ankara, 1993.
- ONAR, Sıddık Sami**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt 2, İstanbul, 1966.
- ÖZBUDUN, Ergun**, Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000
- ÖZTÜRK, Kazım**, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Ankara, 1966, Cilt: 1.
- SABUNCU, Yavuz**, “Sayıştay Üyelerinin Seçimi ve 1982 Anayasası”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayın No: 7.
- TANÖR Bülent -Necmi YÜZBAŞIOĞLU**, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul, 2001.